עין משפט נר מצוה

יב א ב מיי' פי"א מהל' אבות הטומאה הל"ד:
יג ג מיי' שם פ"י הל"ג סמג עשין רמו:

מטבול יום דשרץ מה לטבול יום דשרץ שכן במינו אב הטומאה כלי חרש יוכיח מה לכלי חרש שכן מטמא מאוירו טבול יום יוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שמותרין בחולין ופוסלין בתרומה כל שכן ככר שני שפוסל בחולין דפוסל בתרומה ודור אחר פריך מה להצד השוה שבהן (א) שכן [א]יש בהן צד חמור ורבן יוחנן בן זכאי צד חמור לא פריך תניא אמר רבי יוסי [ג]מנין לרביעי בקודש שפסול ודין הוא מה מחוסר כיפורים שמותר בתרומה פסול בקודש שלישי שפסול בתרומה אינו דין הוא שיעשה רביעי בקודש ולמדנו שלישי לקודש [א]מן התורה ורביעי [ב]מקל וחומר שלישי לקודש מן התורה מנלן דכתיב [ו]והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל מי לא עסקינן דנגע בשני ואמר רחמנא לא יאכל רביעי מקל וחומר כדאמרן אמר ר' יוחנן טעם בריבי איני יודע מה הוא שהרי תשובתו בצדו אוכל הבא מחמת טבול יום יוכיח שפסול בתרומה ואינו עושה רביעי בקודש [ג]דתניא אבא שאול אומר טבול יום תחילה לקודש לטמא שנים ולפסול אחד ר' מאיר אומר מטמא אחד ופוסל אחד וחכמים אומרים [ד]כשם שפוסל אוכלי תרומה ומשקי תרומה כך פוסל אוכלי קודש ומשקי קודש מתקיף לה רב פפא ממאי דר' יוסי כרבנן סבירא ליה דילמא כאבא שאול ס"ל דאמר לטמא שנים ולפסול אחד אי סלקא דעתך כאבא שאול ס"ל לייתיה לרביעי בקודש מאוכל שבא מחמת טבול יום ומה אוכל הבא מחמת טבול יום דטבול יום גופיה מותר בחולין אמרת עושה רביעי בקודש אוכל

שלישי

מטבול יום דשרץ. אדם שנגע בשרץ ראשון לטומאה (ב) היה ולא אב הטומאה וכי טבל הותר לחולין ואסור לתרומה ואפי' לנגיעה דכתיב נמי הערב שמש בכלים במים יובא וטמא עד הערב וטהר (ויקרא יא) והאי לנגיעה הוא להשתמש בו תרומה ואשמעינן דכלי טבול יום פסל ליה: **שכן יש במינו אב הטומאה.** אם היה נוגע כלי זה או אדם זה במת נעשה אב הטומאה לטמא אדם וכלים תאמר באוכל שאינו נעשה אב הטומאה אפי' ע"י מת דכתיב (במדבר יט) וכל אשר יגע בו הטמא יטמא ומהכא נפקא לן טמא מת דמטמא אדם וכלים ועל כרחך בטמא מת שיש לו טהרה במקוה כתיב דהא כתיב לעיל מיניה והזה הטהור על הטמא ורחץ במים דבר שיש לו טהרה (ג) נעשה אב הטומאה במגע טמא מת על ידי מגע המת יצאו אוכלים ומשקין וכלי חרס שאין לו טהרה: **כלי חרס יוכיח.** שאין במינו אב הטומאה ומטמא את התרומה כשהוא ראשון וכ"ש שפוסלה אף אתה אל תתמה על ככר שני שאע"פ שאין במינו אב הטומאה יפסול דטעמא לאו בתר אב הטומאה תלי: **מה לכלי חרס כו' טבול יום יוכיח.** שאין כלי שטף הראוי לטבילה מטמא מאוירו ופסיל תרומה: **לא ראי.** טבול יום כראי כלי חרס לומר שטעם פסול התרומה תלוי משום שמטמא מאוירו דהא טבול יום אינו מטמא מאוירו ופסיל ולא ראי כלי חרס להיות אב הטומאה במינו כראי טבול יום דליכא למימר טעמא דטבול יום דפסיל בתרומה משום דמין אב הטומאה הוא דהא ליתא להא חומרא בכלי חרס ופסיל: **הצד השוה שבהן.** צריך אתה למצוא חומר שוה בשניהם לתלות בו טעם פסול תרומה ומהו צד השוה שבהן שמטמאין טבול יום איקרי טמא דכתיב (ויקרא כב) ובא השמש וטהר מכלל דעד השתא טמא וכלי חרס כתיב (שם יא) תנור וכירים יותץ טמאים הם ופוסלין בתרומה וכ"ש ככר שני דפסיל טפי מטבול יום שהוא טמא ואסור בחולין שיפסול בתרומה: ובכל הספרים כתיב **הצד השוה שבהן שמותר בחולין ופוסל בתרומה.** ולהך לישנא אין אדם יכול לפרש איזהו כלי חרס שמותר בחולין (ד) ופסולין בתרומה ובדוחק גדול יש לפרש כלי חרס המוקף צמיד פתיל שמציל על חולין שבתוכו ואין מציל על התרומה שבתוכו. והרבה גמגומין ותשובות וביטול שיטת הגמרא יש בדבר חדא דלא אשכחן דאינו מציל בתרומה דבחגיגה (דף כב.) אמר אין חטאת ניצלת בצמיד פתיל אבל תרומה לא תנן בה ועוד אין זה פוסל בתרומה דהא לא פסיל מידי אלא אינו מגין ומאיליה היא נטמאת מאהל המת ועוד כל הצד השוה שבגמרא שבא ללמוד חומר צריך שיהא חמור וזה קל דקאמר הצד השוה שבהן שמותרין בחולין ואין זו שיטה בכל הגמרא. וללשון שפירשתי אל תשיבני מה שאומר כלי חרס יוכיח שהיה לו להביא הוכחה בדבר הדומה לטבול יום שאע"פ שטהור לחולין פסול לתרומה שאין זו תשובה דאין צריך הוכחה אלא לסתור תשובתו שתולה טעם החומרא דפסול תרומה מפני שהוא אב הטומאה וקא מהדר ליה כלי חרס יוכיח שאין בו חומר זה ופוסל וכן שיטת רוב הדינין כי ההוא דכל הבשר (חולין דף קטו:) מנין לבשר בחלב שאסור בהנאה קל וחומר ומה ערלה שלא נעבדה בה עבירה אסורה בהנאה בשר בחלב שנעבדה בו עבירה בבישולו אינו דין שאסור בהנאה מה לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר חמץ בפסח יוכיח מה לחמץ שבו כרת כלאי הכרם יוכיח והא כלאי הכרם נעבדה בו עבירה בזריעת' וחמץ בפסח נמי עבר בבל יראה ולא דמו לערלה בקולא דידה וקא הויא הוכחה: **צד חמור.** טבול יום יש במינו אב הטומאה כלי חרס מטמא מאוירו: **ורבי יוחנן צד חמור לא פריך.** לא תשיב ליה פירכא הואיל ואין חומר שבשניהם שוה: **מנין לרביעי בקודש שהוא פסול.** ולא אמרינן טהור הוא כבתרומה: **מחוסר כפורים.** בטומאות הצריכות קרבן כגון זב וזבה ויולדת ומצורע: **שמותר בתרומה פסול בקודש.** ביבמות ילפינן לה בפרק הערל (דף עד:): **שלישי שפסול בתרומה.** כדילפינן לעיל [ע"א] מטבול יום: **דין הוא שיעשה רביעי בקודש.** ולא תימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון ונימא הכי שלישי שפסול בתרומה דיו הוא שיהא פסול לקודש דאם כן בטיל ליה האי קל וחומר דשלישי בקודש לא איצטריך דלא מיבעיא דכי היכי דבתרומה איתיניה בקל וחומר מטבול יום הכי נמי אתי קודש בההוא קל וחומר אלא אפילו מן התורה למדנוהו והיינו דקאמר למדנו שלישי לקודש מן התורה הילכך אי אמרינן דיו איפרך ליה ק"ו כו': **מי לא עסקינן.** מי לא מלינן למישמע מינה דאפי' נגע בשני נמי קאמר לא יאכל דהא בכל טמא כתיב ושני איקרי טמא דכתיב(ד) כל אשר בתוכו יטמא והאי בבשר שלמים כתיב דקדש נינהו: **טעם בריבי.** טעמו של ר' יוסי שהוא חכם וגדול הדור איני יודע מהו שלמד רביעי בקודש שהרי מקל וחומר זה תשובתו בצדו: **אוכל הבא מחמת טבול יום.** שנגע בטבול יום והוא של קדש או של תרומה יוכיח שפסול בתרומה מן התורה כדפרישית לעיל דבכלים נמי כתיב הערב שמש לגבי תרומה ואינו אלא לנגיעה ואינו עושה רביעי בקודש לרבנן דפליגי עליה דאבא שאול ואמרו טבול יום פוסל בקודש ואינו מטמא לפסול את מי שיחזור ויגע בו. וקא סלקא דעתא דר' יוסי כרבנן סבירא ליה הילכך תשובתו בצדו דא"כ הכי נמי נדרש להאי ק"ו שיפסול אוכל הבא מחמת טבול יום את הקודש ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה פסול בקודש אוכל הנוגע בטבול יום שפסול בתרומה (ה) דין הוא שיעשה רביעי בקודש: **טבול יום תחילה לקודש.** מעלה עשו בקודש להיות טבול יום אצלו כראשון לטומאה ויטמא שני' בקדש זה מזה שאוכל שנוגע בטבול יום נעשה שני ועושה את חבירו שלישי ושניהם קרויין טמאין שמקלקלין את אחרים והשלישי פוסל את הרביעי להיות הוא עצמו פסול אבל לא יפסול את אחרים במגעו: **רבי מאיר אומר מטמא אחד ופוסל אחד.** הרי הוא כשאר שני שפוסל את התרומה והנוגע בו פוסל את הקודש כך טבול יום הפוסל את התרומה הנוגע בו טמא לקודש ולפסול עוד אחד: **כך פוסל כו'.** ואין הנוגע בטבול יום פוסל את הקודש אלא הוא עצמו פסול: **ממאי דרבי יוסי כרבנן סבירא ליה.** דתהוי תשובה בצדו דילמא כאבא שאול סבירא ליה. והוא הדין דהוה מצי רב פפא למימר דילמא כר' מאיר סבירא ליה ואין כאן עוד תשובה דהא עביד רביעי אלא רבותא נקט כלומר מאן לימא לן דלא מחמיר כאבא שאול דילמא כוותיה סבירא ליה דאוכל הבא מחמת טבול יום אם של קודש הוא מטמא אחד ופוסל אחד דההוא דנגע ביה פסיל ליה דאורייתא ואפילו הוי קמא תרומה פסול לקודש מקל וחומר ממחוסר כפורים כדדריש רבי יוסי לעיל ודריש ליה נמי הכא ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה פסול לקודש אוכל תרומה הבא מחמת טבול יום שפסול בתרומה אינו דין הוא שיעשה רביעי בקדש (ו) והיכא דהוה ליה לקודש עבוד רבנן מעלה שיטמא אחד ויפסול אחד: **דאי סלקא דעתך כאבא שאול סבירא ליה.** (ז) מקל וחומר דמחוסר כפורים פסיל לקמא וממעלה דרבנן מטמא ליה כיון דמדאורייתא פסיל ליה להוא דנגע ביה לייתיה לרביעי בקודש מאוכל הבא מחמת טבול יום: **ומה אוכל הבא מחמת טבול יום דטבול יום.** שבא מכחו שרי בחולין עושה רביעי בקודש כלומר פוסל את הקודש מקל וחומר ממחוסר כפורים:

שלישי

תוספות שאנץ

לא בעי הערב השמש. וי"ל דהתם כיון דאטבליה ולא היה שם אלא טומאה דטבול יום צריך הערב שמש וכשקרעה בטלה מתורת כלי וטהורה לגמרי כי כל קריעה ושבירה כך הוא דינה שהוא טמא לגמרי ושברי השבירה מוציאתו מטומאת כלי ומטהר מטומאתו אבל בעי הערב השמש כדפרי' וכשהכלי טבולת יום ושוברו נטהר מטומאת טבול יום ולא בעי הערב השמש והא דאמרי' בפ' דם חטאת כלי חרס שבישל בו חטאת ויצאו חוץ לקלעים ונטמאו ונקבו ונשברו במקום קדוש. אלמא דכלי לאחר שבירתו מותר להכניסו למקום קדוש בלא הערב השמש וכן בגד שיצא חוץ לקלעים ונטמא קורעו ומכניסו במקום קדוש. צ"ל דכל הכנסות דקאמר לאחר הערב השמש. והשיב לו ר"ת לרבי' משולם על שהביא ראיה מת"כ כדי לקיים הגרסא שמוחק רש"י מי לא יראך ופנים לא ישאך הרב העומד במליאתך אנהגך אביאך להודיעך ולהראך פן יודע בחשך פלאך כי עמדת אחרי סוף הוראה לחדש דבר מצחה לעשות מדות בכלים הנשברים כשבר נבל יוצרים ויאריך חסורי מחסרא שהגהת הג"ה בת"כ כדי להביא ראיה לשיבותך. ואפי' לשיבותך אם תשלח לי קלף אשיב לך תשובות אלף כי העולם סומכים על הגהתך וטועים הם ובריתא זו של ת"כ משובשת היא ככל הספרים שלכם וזו היא הצעה של ברייתא. ואותו השבור יכול ישברנו ודאי (ת"ל ואותו) והרי הוא אומר וכלי חרש אשר יגע בו הזב ישבר וה"ה יכול ישברנו ודאי כלומר האי דכתב בזב ישבר יכול ישברנו ממש כדין כלי חרס שמצוה לשוברו והרי הוא אומר כזב ישבר ת"ל אותו אותו אתה שובר ואי אתה שובר כלי חרס של זב אמרת ק"ו ומה כלי חרס של זב דחמור אינו טעון שבירה הנוגע בשרץ הקל אינו דין שלא יטעון שבירה ת"ל אותו א"כ למה נאמר ואותו תשברו מלמד שאין לו טהרה במקוה אלא שבירו. ר"א אותו תשברו אותו אתה שובר לטהרתו [וכו']. ואל תתמה על זה דדרשי' דאינו טעון שבירה מק"ו אע"ג דאיכא מיעוט חוזר ודורש ק"ו ומוקי למיעוט בדרשא אחריתי וגם בכמה מקומות בתלמוד מצינו כמו כן רצא ולמד מברייתא שבצדה בת"כ תנור וכירים יותץ יכול יתצם בודאי ת"ל וטמאים יהיו לכם דמקיימין אותן בטומאה: מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד חמור. טבול יום יש במינו אב הטומאה. כלי חרס שמטמא מאוירו. וק' ומה פירכא היא זו הלא אין לך דין שבתלמוד שלא נוכל להקשות בו שיש בו צד חמור. וכי האי גונא אמרי' באלו נערות אלמא קסבר עולא כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם כיילקא לא לקיא וקאמר דנמרי' מחובל בחבירו ומעדים זוממים דעושה שם הצד השוה ופריך מה להצד השוה שכן יש בהן צד חמור וכן במכות [ד:] פרי' [הכי] ומאי פירכא היא זו. ואר' ר"י דלא פרי' ליה אלא במקום שהצד [חמור] הן משונין [א]. כמו הכא שהטבול יום הוי במינו אב הטומאה וכן כלי חרס אין לך שום דבר שמטמא מאוירו אלא כלי חרס. וכן בכתובות בעדים זוממים דאינם צריכין [התראה] מה שאין כן בשאר [דברים] וכן בחובל בחבירו דחייב בה' דברים מה שאין כן בשאר מזיקין וכן במכות וכי האי גונא בשילהי פ' ד' מיתות דפרי' מה להצד השוה שבהן שכן משונין: מנין לרביעי בקדש שהוא פסול. ולא אמרי' טהור [הוא] כבתרומה. ומה מחוסר כפורים בטומאות הצריכות קרבן כגון זב וזבה ויולדת ומצורע שמותר בתרומה ופסול בקדשים. פ' הערל. ג' שפסול בתרומה כדילפי' לעיל מק"ו דטבול יום דין הוא שיעשה רביעי בקדש וליכא למימר דיו לבא מן הדין להיות כנדון וליכא הכי ג' דפסול

מסורת הש"ס

א) [פסחים עז. כתובות לג. מכות ד: ע' תוס' כתובות לג. ד"ה שכן וכו' שהאריכו בכוונת הסוגיא], ב) פסחים יח: חגיגה כד. [תוספתא חגיגה פ"ג], ג) מעילה ח. ע"ש [נדה עא:], ד) [ויקרא יא], ה) [ד"ה מטבול יום].

תורה אור השלם

ו. וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר: ויקרא ז יט

הגהות הב"ח

(א) גמ' שכן יש בהם צד. נ"ב עיין בתוספות פרק אלו נערות דף לג ד"ה שכן יש: (ב) רש"י ד"ה מטבול וכו' לטומאה הוא ולא אב: (ג) ד"ה שכן וכו' טהרה במקוה נעשה אב וכו' שאין להן טהרה במקוה הס"ד: (ד) ד"ה ובכל הספרים וכו' ופסול בתרומה ובדוחק וכו' מה לחמץ בפסח שיש בו כרת: (ה) ד"ה אוכל הבא וכו' בתרומה אינו דין הוא: (ו) ד"ה ממאי וכו' בקדש דהיכא דהוה: (ז) ד"ה דאי סלקא וכו' דמק"ו דמחוסר:

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת

תום' שאנץ (המשך)

בתרומה דיו הוא שיהא פסול בקודש דא"כ בטל ק"ו דלג' בקדש לא איצטריך דלא מיבעיא דכי היכי דאיתניה בתרומה בק"ו דטבול יום אתי נמי קדש בההיא ק"ו אלא אפי' מן התורה למדנוהו והיינו דקאמר למדנו ג' לקדש מן התורה הילכך אי אמרי' דיו מפרי' הק"ו. לי"ה. ומקשי התוספות תיפוק ליה רביעי לקדש מק"ו דטבול יום ומה טבול יום שמותר בחולין פוסל בקדש שני שפוסל בחולין אינו דין שיעשה רביעי בקדש וכי תימא דדייק' מן הק"ו (הג') [דשני] לג' אם אינו ענין לג' דהא ידעינן ליה מקרא דוהבשר אשר יגע בכל טמא מי לא עסקי' (דרביעי) [דנגע] בשני תנהו ענין לרביעי בקדש. ונראה דאין זה קושיא דלעולם הוה מוקמי' הק"ו אג'. וכי תימא הא ידעי' ליה מקרא דוהבשר [י"ל] דמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא. ומהאי טעמא ניחא דליכא להקשות [לי"ל] קרא דוהבשר ונילף ג' בקדש מק"ו דטבול יום ומה טבול יום שמותר בחולין פוסל בקדש שני שפוסל בחולין דין הוא שיעשה ג' בקדש ור' בקדש מק"ו דמחוסר כפורים כדאמר ולאו מילתא היא כדפרי' דמלתא דאתי בק"ו טרח וכתב לה קרא. וע' דלפ"ה ניחא הכל: מי לא עסקי' דנגע בשני. פי"ה דנפקא לן מדכתיב בכל טמא ושני איקרי טמא דכתיב כל אשר בתוכו יטמא: טעם בריבי. טעמו של ר' יוסי שהיה חכם וגדול הדור. איני יודע מה הוא שלמד רביעי בקדש מק"ו זה שהרי אוכל הבא מחמת טבול יום והיא דקדש או דתרומה יוכיח שפסול בתרומה מן התורה כדפי' לעיל דבכלים נמי בעי הערב השמש ואינה אלא לנגיעה ואינו עושה רביעי בקדש לרבנן דפליגי עליה דאבא שאול ואמרו טבול יום פוסל את הקדש ואינו מטמאו לפסול את מי שיחזור ויגע. וס"ד דר' יוסי כרבנן סבירא ליה הילכך תשובתו בצדו דא"כ ה"נ נדרשי' להאי ק"ו שיפסול אוכל הבא מחמת טבול יום את הקדש ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה פוסל הקדש אוכל הנוגע בטבול יום שפסול בתרומה [אינו] דין שיעשה רביעי בקדש. כל"ה. טבול יום תחלה לקדש מעלה עשו לקדש להיות טבול יום אצלו כראשון לטומאה ויטמא שנים בקדש וזה מזה האוכל שנגע בטבול יום יטמא חבירו הנוגע בו ושניהם קרויין טמאים שמקלקלים את אחרים והג' פוסל את הד' להיות הוא עצמו פסול אבל לא יפסול אחרים במגעו. ר' מאיר אומר מטמא אחד ופוסל אחד הרי הוא כשאר שני שפוסל התרומה והנוגע בו פוסל הקדש כך טבול יום הפוסל בתרומה הנוגע בו

[א] וכ"כ התוס' בכתובות לג. ד"ה שכן כשם ר"י